

ВПЛИВ РЕЛІГІЙНОЇ (КОНФЕСІЙНОЇ) ІДЕНТИЧНОСТІ НА СУЧАСНЕ УКРАЇНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО: ПСИХОЛОГІЧНО- ПОЛІТОЛОГІЧНИЙ КОНТЕКСТ

Ярослав СТОЦЬКИЙ

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0429-8740>

доктор історичних наук, професор,

Тернопільський національний технічний університет

імені Івана Пулюя, кафедра психології,

вул. Руська, 56, 46001, м. Тернопіль, Україна,

e-mail: jarstotskyj@ukr.net

Yaroslav STOTSKYI

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0429-8740>

Doctor of Historical Sciences, Professor,

Ivan Puluj Ternopil National Technical University,

Professor of the Department of Psychology,

56 Ruska Str., 46001, Ternopil, Ukraine,

e-mail: jarstotskyj@ukr.net

THE IMPACT OF RELIGIOUS (CONFESSIONAL) IDENTITY ON CONTEMPORARY UKRAINIAN SOCIETY: PSYCHOLOGICAL AND POLITICAL SCIENCE CONTEXT

Україна є поліетнічною та поліконфесійною країною, значна більшість громадян якої є християнами різних конфесійних напрямів та українцями за національністю. Релігійна, і безпосередньо конфесійна ідентичність, тісно пов'язана із національною ідентичністю, і тому метою дослідження є висвітлити цей зв'язок у діяльності Української Православної Церкви. Об'єктом дослідження є розкрити, як релігійна (конфесійна) ідентичність, конфесійна свідомість впливають на національну самосвідомість. Предметом наукового розгляду є позиція ієрархії та парафіяльного духовенства УПЦ щодо українського суспільства як у минулому, так і в сучасному.

Актуальність дослідницької проблеми пов'язана з тим, що реальні дії духовенства промосковської УПЦ шкодять національній безпеці України, дестабілізують українське суспільство в теперішні часи російсько-української війни, через свою конфесійну ідентичність вороже впливають на національну ідентичність громадян України.

Методологія дослідження базується на порівняльно-історичному і системному методах, дистантному і психолінгвістичному аналізах та методологічному плюралізмі в контексті детермінізму.

Ключові слова: релігійна ідентичність, конфесійна ідентичність, національна ідентичність, релігійна свідомість, національна свідомість.

Ukraine is a multi-ethnic and multi-confessional country, with a significant majority of its citizens being Christians of various denominations and Ukrainians by nationality.

Religious, and specifically confessional identity, is closely linked to national identity, and therefore the purpose of the study is to highlight this connection in the activities of the Ukrainian Orthodox Church.

Hence, the object of the study is to reveal how religious (confessional) identity and confessional consciousness affect national identity.

The subject of scientific consideration is the position of the hierarchy and parish clergy of the UOC in relation to Ukrainian society, both in the past and in the present.

The relevance of the research problem is related to the fact that the real actions of the clergy of the pro-Moscow UOC harm the national security of Ukraine, destabilize Ukrainian society in the current years of the Russian-Ukrainian war, and, through their confessional identity, have a hostile impact on the national identity of Ukrainian citizens.

The methodology of the study is based on comparative historical and systemic methods, distance and psycholinguistic analyzes, and methodological pluralism in the context of determinism.

Keywords: religious identity, confessional identity, national identity, religious consciousness, national consciousness.

Вступ. Особливістю державно-релігійних відносин в СРСР було підпорядкування віросповідної політики офіційній комуністичній ідеології. Але наприкінці другої половини 1980-х років почався в Українській РСР процес так званої релігійної і, зокрема, конфесійної відлиги чи ренесансу, що вилилося у легалізацію раніше заборонених релігій і конфесій, повернення державною владою релігійним громадам храмів і монастирів, відбудова зруйнованих культових об'єктів та будівництво нових тощо. А на початку 1990-х років в Україні було прийнято і запроваджено кілька важливих законодавчих актів у сфері державно-релігійних (церковних) відносин і релігійних організацій, які закріпили право на свободу совісті та свободу віросповідання в контексті загальних прав і свобод людини. Тому в умовах загальної демократизації як союзного, так і українського суспільства, а особливо із набуттям Україною незалежності, релігійне життя значно оживилося, і не тільки в контексті традиційних християнських вірувань, але й різних неорелігійних напрямів і сект, які активно увійшли на релігійний ринок країни. А тому як тоді, так і тепер дуже актуально залишається проблема релігійної ідентичності в поліконфесійному українському суспільстві, бо не можна недооцінювати вплив церкви на суспільну свідомість і роль релігії в сучасному громадянському соціумі. Бо, загалом, позитивним є для будь-якої країни, якщо релігія (церква) вибрала шлях ідентифікації себе з народом і нацією країни, у якій вона діє, служить. І в українському суспільстві це стосується переважної більшості тут діючих релігій, виняток становить Українська Православна Церква, яка є у канонічній приналежності до російського православ'я московського патріархату, який, своєю чергою, є важливим інструментом гібридної війни путінської росії¹ проти України, будівничим нової московської імперії.

Об'єктом дослідження є розкрити, як релігійна (конфесійна) ідентичність, конфесійна свідомість

¹ У цьому випуску «Народознавчих зошитів», з огляду на політичну ситуацію в Україні та виходячи зі змісту Повідомлення Національної комісії зі стандартів державної мови (протокол № 83) від 15.09.2023 р., а також з урахуванням листів від Інституту української мови НАН України, Інституту мовознавства імені О.О. Потебні НАН України, свідомо відхиляємось від правил українського правопису та подаємо усі власні назви держави-агресорки росії з малої букви. — *Редакційна колегія журналу.*

впливають на національну самосвідомість. *Предметом* наукового розгляду є позиція ієрархії та парадигмального духовенства УПЦ щодо українського суспільства як у минулому, так і в сучасному.

Методологія дослідження базується на порівняльно-історичному і системному методах, дистантному і психолінгвістичному аналізах та методологічному плюралізмі в контексті детермінізму.

Основна частина. «Релігія тоді є позитивною силою щодо етносу, коли повністю або частково вpleтена в етнічну структуру народу, коли збігаються конфесійні та географічні кордони етнічної спільноти, якщо релігія і церква включені до національної культури, коли відбувається в масовій свідомості отождоження конфесійної та етнічної належності через призму самоусвідомлення й самовідчуття... Тільки в цьому разі можна говорити про виконання нею інтегративної функції... Будучи спрямованою на зміцнення однорідності якогось етносу, релігія виконує внутрішньоетнічну (або інетнічну) функцію, тобто цементує ядро народу, нівелює відмінності або розбіжності між наявними всередині нього субетнічними або етногеографічними групами... В процесі консолідації етносу релігія утверджує її всіма своїми складовими... Якщо ж розглядати релігію як складову соціального процесу, тоді вона постає фактором соціальних змін, а не лише основою стабільності суспільства» [1, с. 124—125]. Але в контексті ретроспективи і модерного часу релігія мала і подекуди має дестабілізаційний та асоціальний вплив. Вона може слугувати меті як національної консолідації, так і сприяти асиміляції з боку інших націй (держав), що може сприяти виникненню етнічних і міжконфесійних конфліктів, а отже дезінтегрувати суспільство, як це здійснювала й здійснює в Україні російська Православна Церква та її теперішня філія Українська Православна Церква.

«Ідентичність (у нашому випадку — етнічна, конфесійна) постає як наслідок самоідентифікації суб'єкта, що розглядається як процес уподібнення, отождоження себе з певним об'єктом — етнічним чи конфесійним «ми». Процес ідентифікації, зокрема індивіда, можна розглядати як його своєрідну соціалізацію, усвідомлення ним власної групової належності, визнання й інтеріоризації норм, базових цінностей, смислів буття, традицій цієї спільноти і переведення їх у площину власних переконань та

життєвої практики» [2, с. 208]. Але етнічна і релігійна (конфесійна) ідентичності індивіда можуть як збігатися, так і не збігатися. Цюдо останнього, то будучи членом етно-національної спільноти суспільства (держави), індивід може мати віроповідну належність, яка не збігається з релігійною (конфесійною) ідентичністю етнічної спільноти. Наприклад, як це є в Україні у контексті її поліконфесійності, зокрема де значна чисельність українського етносу є вірянами московського православ'я. Це є наслідком кількостолітнього бездержав'я України, її інституалізацією московським царизмом і кремлівським більшовизмом, що радикально вплинуло на внутрішньо-національну самовизначеність та видалило із національної свідомості українців ідеологічні цінності, по суті, аж до ХХ століття. Невдача національно-визвольних змагань 1917—1921 рр., червоний терор, голодомор, безуспішна (з мілітарної точки зору) боротьба УПА призвели до морального пригнічування національної свідомості. А будь-які прояви національної ідеології у 1960—1970-х роках кримінально переслідувалися вищезазначеними режимами. Але у пам'яті українців збереглися національна свідомість, національна ідеологія, національна гідність, що вилилося у національне відродження на початку 1990-х рр. та самовизначення українського «ми» і утворення незалежної держави, що російськими неоглобалістами путінського режиму розцінюється як загроза російській імперії та, зрештою, вилилося у військовий напад росії на Україну.

Тому дивним є, що значна кількість українців є вірянами УПЦ мп у ці роки війни, але цей феномен ще глибоко абсорбований у свідомість таких українців в окремих регіонах. Він або антиукраїнський, або індиферентний до свого національного.

Але, з іншого боку, ідеальним мало би бути, і у багатьох країнах так є, як це свідчить практика реальності буття тих чи інших національних спільнот, що релігійна чи конфесійна ідентичності їхніх членів збігаються і це є джерелом їхньої свідомості, що дає можливість вирізнити «інших-чужих» від «своїх-ми». У сучасній Україні такого етноконфесійного ідеалу, такої ідентичності ще немає на її поліетноконфесійному полі, хоча б на українсько-православному.

У контексті останнього важливу роль відіграє почуття національної самосвідомості як широкий комплекс різних уявлень нації про саму себе, зокрема: на-

ціональні почуття, знання про її правдиву історичну долю, її духовно-культурні традиції та свою національну психологію. Ці уявлення і знання про своє історичне минуле є фундаментом як теперішньої, так і майбутньої демократичної розбудови України і, навіть, важливим чинником її перемоги над російським імперіалізмом. Тому поряд із національною самосвідомістю важливе значення має національна свідомість, яка «вказує на спільність національного походження, спільну належність до рідного краю, на неослабний інтерес у ставленні до історичного минулого й сучасності, рідної мови й культури» [3, с. 137]. Національна свідомість пов'язана також й з іншими сферами суспільного життя, де одним із основних чинників є релігія у її поліконфесійному вимірі, зокрема релігійна свідомість як складова релігійної психології та релігійної ідеології. Наприклад, в останніх двох століттях вона глибоко поєднана, особливо в західних областях України, з національною свідомістю, із національним самовизначенням, що у порівнянні із східними та південними областями, вплинуло на інтенсивність національних почуттів у прагненні до боротьби за незалежність української держави, її утвердження і розбудови. Отож, релігія є важливим фактором, який прямо чи опосередковано впливає на розвиток нації та державотворення. В українських теперішніх реаліях цьому різними способами перешкоджає московське православ'я, яке деконсолідує українську національну свідомість в інтересах путінської загарбницької політики.

Бо це Московія, а згодом російська імперія завжди були зацікавлені в політичній підтримці російської Православної Церкви, через посередництво якої впливали на вірян як всередині своєї країни, так і закордоном. Нині цю тенденцію продовжує путінська російська федерація, яка використовує вірян і правлячу церковну еліту рПЦ і УПЦ у своїх політичних цілях, але це нерідко суперечить національній і конфесійній ідентичності вірян УПЦ, які переходять в лоно Православної Церкви України. Така конфесійна трансформація залежить від усвідомлення вірянами своєї національної ідентичності, від зрозуміння, нарешті, що Московський патріархат це — цинічне, жорстоке, лицемірне, брехливе політично-релігійне утворення, яке прагне знищити усе українське, його національно-релігійну ідентичність. Отож, поряд із російськими збройними оку-

паційними силами, рПЦ і УПЦ є найбільшою загрозою національній безпеці України і віряни, які ще належать до останньої, повинні повернутися до своєї, української, національної ідентичності, яка в даному контексті, є визначальною ідентичністю.

Загалом, релігійна ідентичність пов'язана (меншим чи більшим чином) із процесом самоідентифікації особи, з її етнонаціональною приналежністю. Тобто на релігійне самовизначення людини впливають різні фактори: культурно-світоглядні традиції народу; сім'я, релігійне виховання в т. з. домашній церкві; найближче родинно-соціумне оточення; різноджерельні засоби масової інформації; зовнішньопобутовий стиль тощо. Релігійна ідентифікація має безпосередній зв'язок із реальним свідченням релігійних практик: участі в богослужіннях; паломництві; урочистих молебнях; реколекціях тощо. Саме під час таких заходів визначається схожість чи відмінності в релігійних переконаннях, у віросповідних цінностях і формується у самосвідомості відчуття «ми» та «вони». Таким чином, у процесі релігійної ідентифікації формується світоглядне самовизначення особистості, яке наповнює її релігійну свідомість, приналежність до конкретної релігійної спільноти, утверджуються її релігійні переконання, виникає потреба в активних релігійних практиках, інтенсифікується релігійність. А це дає можливість простежити як релігійність впливає на соціальну поведінку людей, на стабільність чи дестабілізацію суспільства. Звідси, «релігійна ідентифікація є складовою процесу соціальної ідентифікації і реалізується на індивідуальному та груповому рівні, формуючи під час самоідентифікації особистості ідейно-ціннісні орієнтири та настанови, які спрямовують поведінку та визначають формування єдності й тотожності у вигляді протиставлення «ми» - «вони» на суспільно-груповому рівні» [4, с. 159].

Ідейна цінність в сучасному українському суспільстві не є ні стабільною, ні одноставною. Вона наповнена як релігійними, так і політичними розбіжностями, особливо це спостерігається у діяльності Української Православної Церкви Московського патріархату, духовенство і активні віряни якої, пропагуючи ворожу Україні ідеологію «русского мира» (латентно чи відкрито), здійснюють ще й сепаратистські, антиукраїнські дії, всебічно допомагаючи окупаційним російським військам у загарбанні й знищен-

ні України. І це підтверджують непоодинокі факти. Так, Голова СБУ Василь Малюк у жовтні 2023 року зазначив: «Із початку повномасштабного вторгнення СБУ здійснюється досудове розслідування 65 кримінальних проваджень щодо 65 священнослужителів УПЦ мп, у тому числі стосовно й 15 архієреїв, частина з яких є юридичними керівниками релігійних організацій: управлінь, монастирів, центрів тощо. Тобто причин для застосування нових запропонованих норм для заборони філіалу російської церкви в Україні накопичилося вдосталь...» [5].

Отож, в сучасному українському полікультурному, поліетнічному і полірелігійному суспільстві, релігійна ідентичність проявляється ще й на векторі толерантних чи детолерантних відносин і реалізується на індивідуально-психологічному та колективному (інституційному чи парафіяльно-груповому) рівнях. І, власне, те, що стосується безпосередньо УПЦ мп є дестабілізуючим фактором та впливає на безпеку України не тільки ззовні, але й зсередини. Тобто, у даному контексті, існує синтез релігійної та етнічної ідентифікацій, де, парадоксально, етнічне за походженням є українським, але за світоглядом, за самоусвідомленням — російським і за релігійною ідентичністю — промосковським. Така сутність пріоритетів більшості вірян і духовенства, які в, основному, є громадянами України і їх багато: від 6 до 10 тисяч парафій із чисельністю кілька мільйонів осіб. Статистика відносна, бо процеси трансформації вірян, парафій і навіть деяких священнослужителів із УПЦ мп в Православну Церкву України тривають.

І тут необхідно зазначити, що соціальна, мається на увазі соціум, ідентичність в сумі з релігійною та етнічною ідентичностями абсорбовані з індивідуальним, особистісним світоглядом, досвідом, поведінкою, а тому колективне: інституційне, групове, парафіяльне й наповнюється практичними реальними індивідуальними ідентичностями. У контексті ретросторії необхідно зазначити, що на відсутність духовно-релігійної єдності, зокрема й релігійної ідентичності, українського народу вплинули зовнішні й внутрішні чинники, особливо як на західних територіях, так і на східних.

Фактично, початкова суспільна ідентифікація була поступово регіоналізована в змісті етнорелігійної ідентифікації. Тобто «чергування державницького та бездержавницького періодів в історії Укра-

їни то утверджувало, то послаблювало національну свідомість та самосвідомість народу, призводило до змін в його політичних і конфесійних орієнтаціях» [6, с. 8].

Дуже значного і часто репресивного тиску зазнав український народ від російської імперії в складі якої перебувала переважна більшість українських територій впродовж трьох століть: тотальна всебічна русифікація, всеосяжність впровадження московського державницького православ'я у всі сфери життя тощо. Ще більших змін зазнало українське суспільство в радянський період у етнонаціональній та релігійній сферах: масова атеїзація; русифікація; денаціоналізація — «єдина спільність — радянський народ»; фаворитизування московського православ'я; переслідування інакомислячих — все це негативно вплинуло та відбилося на релігійній і етнонаціональній ідентифікації.

Наслідки цих антиукраїнських дій ми спостерігаємо уже впродовж 33-х років у незалежній Україні. Та особливо вони проявилися в нинішній час, — у десятилітній російсько-українській війні, зокрема в останні два роки, коли незалежно від регіону нашої країни, виявляються відповідними українськими спецслужбами серед населення держави сепаратизм, колабораціонізм, агентурно-диверсійні групи, корегувальники вогню для російської армії, зберігання зброї в приватних чи церковних приміщеннях, пропаганда «руського мира» як з церковних амвонів, так і в ЗМІ духовенством і мирянами української філії московського православ'я, арешти, ув'язнення і вбивства духовенства різних, справді українських Церков та деномінацій на окупованих загарбниками наших територіях.

Тому антиукраїнська політика російського імперіалізму замітно трансформувалася в теперішнє українське суспільство в якому внутрішнім її джерелом є УПЦ мп з подачі московської патріархії, а зовнішнім — воєнна агресія путінської росії. Й не дивно, що ще сьогодні у нашій державі є така значна кількість населення зазомбованого рашистською ідеологією «руського мира», панславізмом «трьох братських народів», відчуттям «молодшого брата» чи ностальгією за Радянським Союзом. Ці люди політично орієнтовані на Москву, а не на Київ, а релігійно — на російське православ'я, а не на ПЦУ чи на якусь з інших традиційних українських Церков.

І тому російська Православна Церква через свою філію УПЦ мп, як і путінський режим, спираються саме на таку категорію населення України. Щоб приховати свою відкриту у назві залежність від рПЦ, від московського патріархату, то доречно зазначити, що у даний час Українська Православна Церква не має в своїй офіційній назві вказівки на приналежність до московського патріархату. Бо у травні 2022 року УПЦ мп внесла зміни у свій Статут, щоб таким чином відмежувати нову назву — Українська Православна Церква — уже без мп, від рПЦ. Але релігієзнавча експертиза Держслужби з етнополітики та свободи совісті свідчить: УПЦ є й надалі структурним підрозділом російської Православної Церкви, і прийняття нової редакції Статуту і Постанова Собору УПЦ від 27 травня 2022 року не призвели до розриву церковно-канонічного зв'язку Української Православної Церкви із російською Православною Церквою, із московським патріархатом. По суті, в сучасній реальності УПЦ залишається як пропагандистом, так і практиком шовіністичної антиукраїнської політики путінської росії.

І тут слід зазначити певний успіх російської ідеологічної пропаганди над Україною, яка за роки своєї незалежності не спромоглася на відповідну контрпропаганду, на поширення і утвердження в українському суспільстві української національної ідеї, українського національного державницького патріотизму, не наповнила такою ідеологією усе українське громадянське суспільство, не консолідувала його.

І тільки повномасштабне вторгнення російської армії в Україну, її вбивства безневинного мирного населення, масове руйнування різної інфраструктури країни і тотальний геноцид українського населення тощо, нарешті консолідували понад 80 відсотків населення у боротьбі проти ворога і взаємодопомозі на ґрунті не стільки етнічної чи релігійної ідентичностей, скільки на усвідомленні спільної особистої і загальнодержавної біди, втраті незалежності, свобод, гідності, тобто тих усіх демократичних здобутків, які виборювалися ще із Революції на граніті, — сформувало суспільну ідентичність. Вона не всеохоплююча, бо ще діє УПЦ мп, ще, як в будь-якому суспільстві, є категорія індиферентного населення, але така поліетнічна і патріотична суспільна свідомість в українському соціумі є значно переважаюча.

Тобто, в українському суспільстві на даному етапі є переважаюча суспільна ідентичність, яка наповнена різними, але патріотичними, етнонаціональними та релігійними (конфесійними) ідентичностями, які тим чи іншим способом дбають і діють на кінцеву мету — перемогу над путінською росією. Незалежно від релігійної та конфесійної приналежності (хіба крім промосковської УПЦ) релігійні організації духовно і матеріально підтримують наші Збройні Сили у захисті та звільненні своєї території від російської орди, що свідчить про високий патріотизм релігійного середовища. Тому переважна більшість громадян України вбачають важливу суспільну роль релігії, зокрема тому, що вона є: значним засобом відображення національної самосвідомості, культури і традицій; підвищує духовність і моральність українського народу; одним із чинників розбудови і утвердження демократичного суспільства. Усі ці критерії актуальні для переважної більшості релігійних організацій (Церков, деномінацій, винятком є УПЦ) тому, що вони стоять на патріотичних позиціях держави і українського суспільства у якому діють і для якого служать. Тому релігійна ідентичність і релігійний психологічно-духовний вплив є таким важливим для українського сучасного суспільства. Важливо, щоб усе українське суспільство визначилося із своєю національною і релігійною (конфесійною) самоідентифікацією, щоб воно врешті-решт консолидувалося в ім'я свободи і незалежності України, щоб прийшло розуміння національних пріоритетів і політичних орієнтацій вірян і священнослужителів незалежно від їхньої національної і релігійної ідентичностей, щоб у всій повноті вони усвідомили, що є громадянами України.

Натомість, релігійна (конфесійна) ідентичність, яка властива більшості духовенства і вірян УПЦ мп, є проросійською, антиукраїнською і, відповідно, несе загрозу для безпеки України, бо сповідує і пропагує інтереси російського імперіалізму. І це триватиме доти, доки УПЦ мп перебуватиме під омофором Московського патріархату або її діяльність в Україні буде заборонена юридично, як ворожої нашої країні інституції.

І в контексті останнього нарешті крига скресла. 19 жовтня 2023 року у Верховній Раді України було винесено на голосування у першому читанні урядовий законопроект № 8371, який, за своєю суттю, забо-

роняє діяльність релігійних організацій пов'язаних з державою агресором, тобто, не прямим текстом, йдеться про УПЦ мп. Законопроект підтримали 267 депутатів і він був відправлений на допрацювання для винесення на друге читання, може й остаточно. Але, коли це буде — невідомо.

Цей ймовірний Закон, за своїм попереднім змістом, не впливає на зміну догматики, таїнств, обрядів тощо. Він векторує на те, що релігійна організація, яка є частиною рПЦ, а, відповідно, її підпорядкована, служить на користь нашого ворога — путінської росії, пропагуючи в Україні ідеологію «русского мира», а її духовенство здійснює колаборантську різновекторну діяльність, навіть готує із своїх вірян так звані приватні військові підрозділи у війні проти України.

Але до такої антиукраїнської діяльності немає фактичних підстав зараховувати усе духовенство УПЦ мп, бо у її рядах є, за деякими даними, майже тисяча священників опозиційних як до патріарха кіріла, так і до архієрейської верхівки УПЦ мп.

І який шлях вони виберуть? Тобто, чи приєднаються до канонічної ПЦУ, чи сформуються як самоврядна Церква, чи підуть в латентну опозицію, залишаючись у підпорядкуванні Московського патріархату — невідомо.

Таку проблему повинні вирішувати, з духовенством або без нього, теперішні релігійні громади, які мають юридичний статус, а також вирішуватиме (повинен) згаданий законопроект № 8371, якщо набуде статусу Закону та сконкретизує практичні механізми даної проблеми. Якщо такі механізми будуть половинчастого змісту, то, ймовірно, останнє слово буде за судовими інстанціями, а як вони працюють — нам відомо. Тому існує небезпека внутрішніх парафіяльних, внутрішніх єпархіяльних і конфесійних міжправославних інституційних конфліктів.

І така релігійна ідентичність, яка у своїй вихідній точці наповнена догматикою, таїнствами, обрядами московського православ'я та рашистською ідеологією, може у двох із трьох векторів зазнати деяких змін через сприйняття парадигм сучасних світоглядних тенденцій в Україні та трансформуватися у суспільну ідентифікацію й не становити небезпеку для українського соціуму. Винятком залишиться третій вектор — фанатичні послідовники московського православ'я, які й надалі ігно-

руватимуть українську національну самосвідомість і залишатимуться на промосковських, антиукраїнських позиціях.

Звідси, повна консолідованість українського суспільства, навіть у такі найважчі роки — роки російської воєнної агресії, все-таки, ще не відбулася. І це також один із факторів, які впливають на безпеку країни. Тобто національні інтереси української держави для сповідників російського православ'я не є в пріоритеті, і навіть не є вторинними. Вони у них відсутні, бо їхні особисті та групові інтереси не переплітаються з інтересами української держави, а поєднанні у їхній свідомості, світогляді та поведінці з національними інтересами росії.

Наприклад, у другій декаді березня 2024 року в смт Виженка Чернівецької області священник УПЦ мп не впустив родину з тілом загиблого на фронті нашого воїна Дмитра Кліма до храму і відмовився відспівати заупокійну службу, який увесь рік вважався безвісти зниклим і лише через рік знайшли та ідентифікували його тіло. На місцевому цвинтарі біля Миколаївської церкви похоронені його рідні і там же було місце й для загиблого Дмитра. Але ні промосковський піп, ні деякі одурманені ним і антиукраїнською пропагандою віряни не впустили труну із загиблим героєм до храму, заявляючи, що «в свою хату чужих не пускаємо» [7]. Це — реальний прояв проросійської конфесійної та етнічної ідентичностей, її фанатичне наслідування. І, на жаль, це — непоодинокі випадки в Україні, які чи не щоденно ширяться. Героя Дмитра Кліма відспівали біля храму священники Православної Церкви України. У цьому селищі є дві парафії і два храми: один на честь Іоана Сучавського (ПЦУ), а другий — Свято-Миколаївський, який до цієї події належав до УПЦ мп, але після того, як піп цього храму відмовився його відчинити і відспівати загиблого воїна Дмитра Кліма, парафіяни цього храму 23 березня провели установчі збори і всією громадою — 237 голосами, одногосно «за», перейшли до ПЦУ. Звідси, якби не цей випадок, не антиукраїнська і антихристиянська позиція промосковського попа, то ще невідомо, коли б віряни цієї парафії розірвали б із УПЦ мп і перейшли б в ПЦУ, та чи розірвали б таку приналежність. Отож, смерть і похорон Дмитра Кліма стала для них конфесійним осяянням. Чи не занадто дороге прозріння? Тобто існує

в українському суспільстві у ці тяжкі роки проблема як конфесійної ідентичності, так і національної ідентичності. І перша, і друга імпульсуються духовенством та деякими вірними йому парафіянами, яких ще багато і може наша державна влада й час їх «вилікують» та навернуть на дорогу української національної, патріотичної, ідентичності.

Можливо додатковим поштовхом для цього стане так званий наказ XXV Всесвітнього російського народного собору «Сьогодні та майбутнє російського світу», який відбувся 27 березня 2024 року в Москві та який очолював предстоятель рПЦ, московський патріарх Кіріл. У документі цього собору зазначено: «З духовно-моральної точки зору спеціальна військова операція є Священною війною, в якій росія і її народ, захищаючи єдиний духовний простір Святої Русі, виконують місію «стримувача», що захищає світ від натиску глобалізму і перемоги Заходу, що впав у сатанізм» [8]. У документі також зазначено, що існування незалежної України має бути припинене, а уся її територія повинна увійти під вплив рф і українці повинні «воз'єднатися з російським народом» і це «має стати одним із пріоритетних завдань зовнішньої політики росії» [8], яка повинна повернутися до давньої російської доктрини панславізму, яку необхідно державі законодавчо закріпити. Щоправда, УПЦ негайно заявила, що відмежовується і засуджує викладене у цьому наказі документі, але й це не зумовило УПЦ одночасно заявити про розрив із московським патріархатом, залишаючись й надалі його вірним васалом та прикриваючись подібними пустими заявами або мовчанням, які не окреслюють її проукраїнської національної позиції і не впливають на національну самосвідомість її вірян, на їхню трансформацію в ПЦУ. Чи похитне документ цього московського собору їхню конфесійну ідентичність? Час покаже.

А слід зазначити, що «національні інтереси у духовно-релігійній сфері є невід'ємною складовою державницької ідеології та виступають підґрунтям внутрішньої й зовнішньої політики держави» [9, с. 16]. А тому для України мало бути, є і має бути розуміння і дії, що «найважливішою умовою забезпечення національних інтересів є збереження державою у своїх руках за будь-яких обставин усіх важелів управління власною культурою, політикою, економікою, наукою, духовним розвитком» [9, с. 16].

Висновки. Духовно-релігійна сфера з різними її релігійними (конфесійними) ідентичностями є важливою складовою національних інтересів України, безпеки і перемоги у російсько-українській війні. І, якщо така ідентичність наповнена українським патріотичним світоглядом, то вона сприяє безпеці й перемозі України, а, якщо ні, то створює загрозу національній безпеці. Тому українська держава зобов'язана законодавчо диференціювати релігійні ідентичності усіх діючих конфесій, їхніх вірян і священнослужителів, щоб ця суспільна складова гарантувала її внутрішню безпеку.

1. Дисциплінарне релігієзнавство: кол. моногр. За наук. ред. д. філос. н., проф. А. Колодного. *Українське релігієзнавство*. Київ, 2009. Спецвип. 2009—1. 219 с.
2. *Релігія і нація в суспільному житті України й світу*. За ред. Л.О. Филипович. Київ: Наукова думка, 2006. 286 с.
3. Вівчарик М.М. *Україна: від етносу до нації*. Київ: Вища школа, 2004. 239 с.
4. Гутковська І. Релігійна ідентичність полікультурного регіону: толерантність як ціннісно-психологічний вимір сучасного соціуму. *Світоглядно-ціннісне самовизначення людини: толерантність в історичному і міжкультурному вимірах*: кол. моногр. За наук. ред. член-кор. НАПН України В.О. Балуха. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2015. С. 156—169.
5. Вуєць П. *Заборона Московської церкви: хто за і хто проти?* Списки депутатів публікуються уперше. URL: glavcom.ua (дата звернення: 13.10.2023).
6. Шуба О.В. *Релігія в етнонаціональному розвитку України (політологічний аналіз)*. Київ: Криниця, 1999. 324 с.
7. На Буковині священник УПЦ МП не дозволив у церкві відспівати військового. *Релігійно-інформаційна служба України* (дата звернення: 20.03.2024).
8. РПЦ закликала вірян на «священну війну» з Україною. *Детектор медіа* (дата звернення: 28.03.2024).
9. Сьомін С.В., Кальниш Ю.Г., Петрик В.М., Остроухов В.В. *Державно-церковні відносини: світовий досвід і Україна (історико-політичний аналіз)*. Київ: Вид-во Європ. ун-ту, 2002. 136 с.

REFERENCES

- Kolodny, A. (Ed.). *Disciplinary Religious Studies: a collective monograph. Ukrainian Religious Studies (Special issue 2009—1)*. Kyiv [in Ukrainian].
- Filipovych, L.O. (Ed.). (2006). *Religion and Nation in the Public Life of Ukraine and the World*. Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].
- Vivcharyk, M.M. (2004). *Ukraine: from ethnos to nation*. Kyiv: Vysha Shkola [in Ukrainian].
- Gutkovska, I., & Balukh, V. (Ed.). (2015). Religious identity of a multicultural region: tolerance as a value and psychological dimension of modern society. *Worldview and Value Self-Determination of a Person: Tolerance in Historical and Intercultural Dimensions: a collective monograph* (Pp. 156—169). Chernivtsi: Chernivtsi National University [in Ukrainian].
- Vuyets, P. (2023). *The ban on the Moscow Church: who is for and who is against?* Lists of deputies are published for the first time. Retrieved from: glavcom.ua (accessed on October 13) [in Ukrainian].
- Shuba, O.V. (1999). *Religion in the ethno-national development of Ukraine (political analysis)*. Kyiv: Krynytsia [in Ukrainian].
- (2024). In Bukovyna, a priest of the UOC-MP did not allow a military to be buried in church. *Religious Information Service of Ukraine* (accessed March 20) [in Ukrainian].
- (2024). ROC calls on believers to «holy war» with Ukraine. *Media Detector* (accessed March 28) [in Ukrainian].
- Semin, S.V., Kalnysh, Y.G., Petryk, V.M., & Ostroukhov, V.V. (2002). *Church-State Relations: World Experience and Ukraine (Historical and Political Analysis)*. Kyiv: European University Press [in Ukrainian].